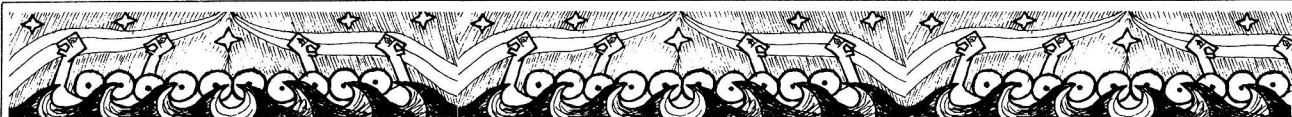

Sagalandet med den harde «kvardagen»

Amanuensis Edvard Valberg tar oss i dag med til Island. «Dette landet var hos meg befolket av kjemper og halvgudinner med djevelske kvaliteter på godt og vondt. Dramaskapere i verdenseliten var disse våre frihetselskende frender her ute i havet, og det på vårt opprindelige språk som bare her er bevart og utviklet. I tillegg satt her frode menn bortover gardene og skrev historien for oss, mens vi ennå var analfabeter», var Valbergs ord til redaktøren. Men da Valberg er klar over at landbrukstidsskriftet Norden ikke har plass til de levende døde, holder han seg strengt bare til dagens Island. De som vil søke kontakt med skyldfolket bakover i tid, viser han til Snorre og annen norrøn litteratur i dikt og prosa. For sin egen del er han sterkt opptatt av Haldor K. Laxness sine litterære forestillinger fra sagaverden.

Edvard Valberg

Over Til «kvardagen» av i dag

INFLASJONSPRESSET

For turisten tegner *inflasjonspresset* et dystert bilde av det som kan skje på heimlege tomter dersom vi legger oss til en levestandard vi egentlig ikke har råd til. Dermed er det ikke sagt at islandingene vader dypere enn støvlene rekker, men de har sine problemer å stri med. Fiskerisektoren står for ca. 80% av eksporten, og dette er en meget sårbar næring hvor både råstoffgrunnlag, avsetning og priser kan variere sterkt. Selv om framgangen i fangst og eksport er betydelig, har det likevel inntruffet plutselige tilbakeslag som kan ryste landets økonomi. I disse dager er det særlig virkningen av den generelle oljedrevne prisoppgang som setter fart på inflasjonen. I 1967/68 var det en prisreduksjon på det internasjonale marked og sammenbrudd i sildefisket som skapte problemene. Med unntak av fiskebankene, vannkraften og den geotermiske energi er landet ekstremt ressursfattig, derfor er importen nødt til å bli stor. Blandt hovedpostene finner vi mat, klær, brennstoff, maskiner, transportmidler, trevirke, papir, mineraler og kjemikalier. Her er en stat som skal bygges ut og drives, med kommunikasjoner, undervisning, sosialvesen, utenrikstjeneste, kulturtilbud osv. Dette skal gjøres av en

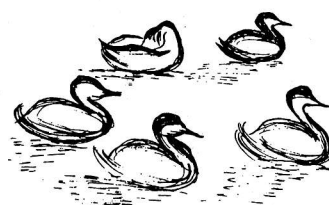
befolkning på størrelse med Nordlands, og betales alt vesentlig med fiskeprodukter og sauekjøtt. Kanskje lever sagakjempene ennå i folkets ånd og innstilling?

FOR ISLENDINGENE BETYR FISKET LIV ELLER DØD, MENS UTENLANDSKE TRALERE KJEMPER FOR PROFITT

En skjønner fort at de store fiskebankene rundt landet er helt avgjørende for Islands være eller ikke være som selvstendig og moderne stat. Helt fram til 1965 har utenlandske tralere fisket opp mer enn halvparten av disse ressursene. Totalfangsten har i løpet av de siste år vist en synkende tendens på grunn av overbeskatning. Islandingene har i realiteten intet valg. De er kort og godt nødt til å berge denne ressurs for Island med tanke på framtiden, og dette kan bare gjøres ved å regulere fangstene ned til et nivå som kan vedlikeholdes. Men dette lar seg ikke gjøre så lenge de utenlandske tralerne kjemper for sin profitt. Derfor bør de jages ut fra bankene slik at islandingene selv kan foreta den nødvendige regulering og samtidig prøve å holde oppe den livsnødvendige fangstkvote. Dette ville til syvende og sist være til alles fordel. Ingen kan være tjent med den kortsiktige piratbeskatning som nå praktiseres, og utviklingen vil uvegerlig føre til alvorlige kriser, med vid ringvirkning, når denne linen er løpt ut.

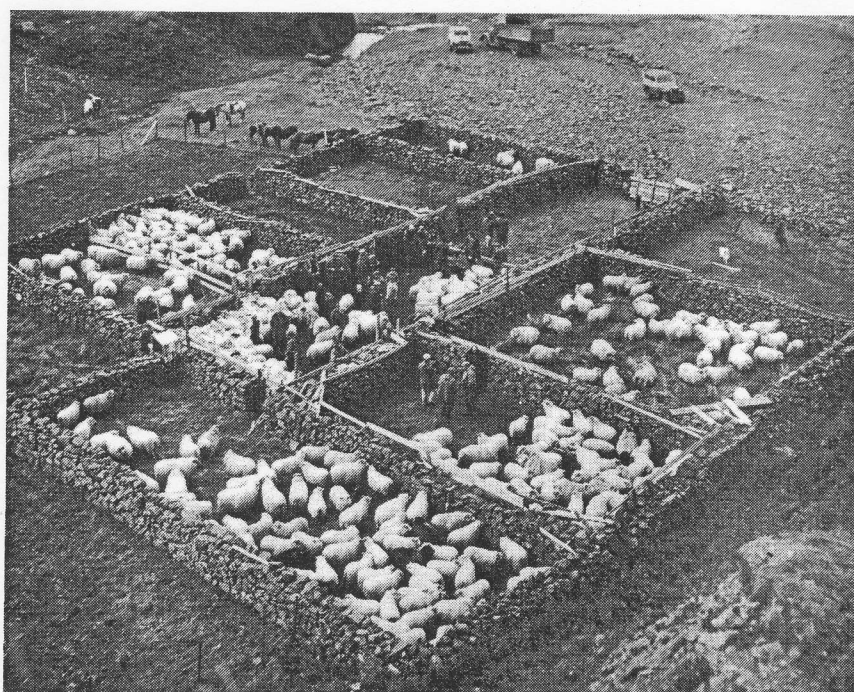
VASSKRAFT OG JORDVARME ER FRISTENDE FOR STORINDUSTRIEN

Et annet mønster for Islands økonomi er bestrebelsene for å skaffe seg flere bein å stå på i den internasjonale samhandel. Her står reising av storindustri basert på utnyttning av egne energiresurser sentralt i bildet. Hittil har dette arbeidet resultert i reising av en sementfabrikk, en kunstgjødselsfabrikk og et større aluminiumsverk. Det siste er basert på sveitsiske investeringer og islandsk vannkraft. Ved Myvatn i nord drives et interessant industriprosjekt for framstilling av kisel. Råstoffet er kiselalger fra botn av Myvatn, og energien er geotermisk. Dette er så vidt en forstår bare begynnelsen. Hittil er knappe 10% av den nyttbare energi i vannkraft og jordvarme utnyttet, så her er det plass for ekspansjon. Island er derfor i markedet etter kapital til utbygging av disse ressursene. For så vidt minner situasjonen mye om Norge i de første etterkrigsår. Ennå er det ingen skepsis å spore mot kraftkrevende industri, men på bakgrunn av landets knappe ressurser for øvrig, er dette forståelig.

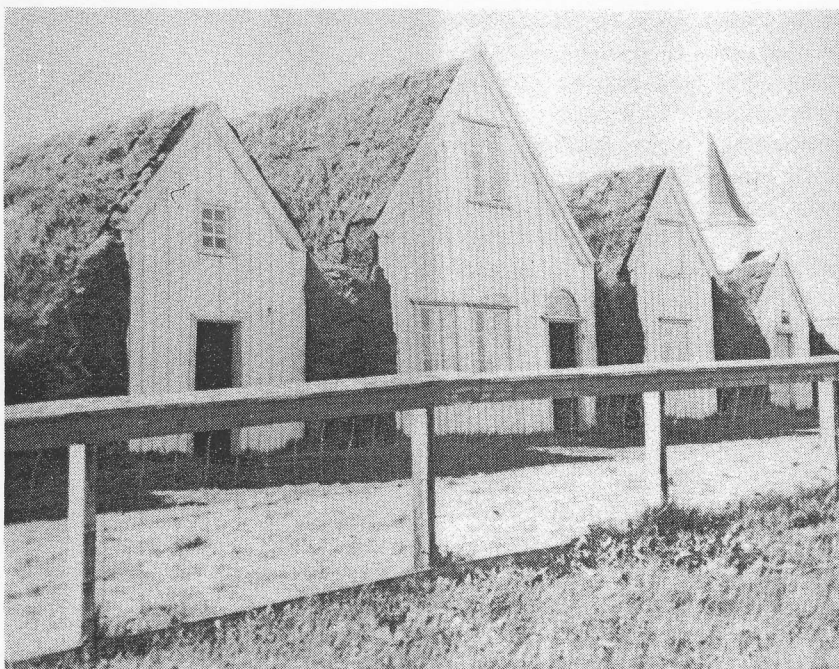
US-DALER, US-TEMPO OG US-TENKING

Keflavik er NATO-basen med øyas omstridte forsvar som islendingene helst så flyttet til Norge. For øvrig minnet den mest av alt om en avsperret getto for beskjedne krigsmenn, og jeg kunne liksom ikke forestille meg den røde hær i samme status. Det er lett å skjønne at Keflavik må kjennes som en torn i det islandske kjøtt, men forholdet til onkel Sam har mange sider. På trass av enkelte sterke uttrykk er det ikke til å bortforklare at USA uten sammenligning stiller som den største importør av islandske varer, mens et land som Norge nesten ikke teller i denne sammenheng. Og når Island i løpet av etterkrigsårene har tatt et kjempebyks ut av middelalderen og fram i det økonomiske tetbildet blandt verdens moderne nasjoner, så skyldes neppe dette bare nordiske dyder. Her har nok både US-daler, US-tempo og US-tenking sin del av æren. Hovedstaden vitner om

dette. Det er ikke godt å si hvor byen begynner og slutter. Den brer seg som ringer i vatn utover med nye byer i klondykestil og sterke farger. Travelheten er enorm, og byen er utviklet for biler. Å være et menneske på to bein uten gasspedal og ratt er et betydelig handikapp i Reykjavik. Som hovedsteder flest har Reykjavik hang til kannibalisme. Sammen med drabantbyene Kopavogur og Hafnarfjörður har byen nå sugd opp det meste av landets bondebefolkning. I 1973 bodde 106.898 mennesker av totalt 213.499 i disse tre sammenhengende byområder. I denne travle smie forvaltes og utformes det nye Island. Her er de sterke kreftene konsentrert, og de som ennå vil lære det gamle bondeisland å kjenne, har knapt om tid. Ingen tviler

på hovedstadens dynamiske kraft og vilje til å bygge velstanden videre, men hvordan vil disse heslesende byboere i pengemiljø forvalte sin arv fra den tid folkets kultur og særpregete skaperevne forbauset verden? Vil den anglo-amerikanske knappestøper omforme Islands sjel? Ingen vet, men alle kan fornemme at det også her som i selve landet er strømninger av krefter i kamp. Reykjavik er på en underlig måte i ferd med å skapes foran øynene på oss. Opp av den spraglete husflora av bølgeblikk og betong kneiser monumentalbygg i ulike stilarter. Et mylder av steinkjemper på sokkel følger utviklingen med stirrende kvigeøyne. Fargeskalaen utnyttes brutalt og maksimalt. Skapertrangen og drømmen om det grandiose er ikke til å ta feil av, men stilsans og landskapsfølelse kommer ikke opp mot det en finner på Glaumbær prestegård og ved kirken på Vidimyri. Likevel er det kanskje best at gammelisland er kommet i montere og arkiv, for i funksjonalismens nye rike er det så avgjort lettere å leve, — og det er alles rett.

Fotografiene er utlånt av Islands Ambassade.

◀ *Glaumbær prestegård.*

Foto: Edvard Valberg.